

Beöthy László.

Jubileumra készül Budapest művészi világa. Fényes és nagy ünnepek keretében akarják emlékeztetni tenni a napot, melyben Beöthy László egy negyedszázaddal ezelőtt, mint színházi ember belépett, hogy ne sokára átvegye annak irányítását, vezetését és olyan munkát végezzen ez alatt a negyedszázad alatt, melyről a magyar kultúrhistoriának nem lesz szabad megfélekednie.

A férfi, kinek ünneplésére ma ugrszólván az egész város készülődik, így a hívős távolból nézve is, egyike a legérdekesebb, legkülönösebb, legszínesebb alakoknak. Első ifjúkora még a bizonytalan keresés. Keresi az őt megillető helyet, talentumához illő érvényesülési körét és mérlegeli az élet kiszámíthatatlan eshetőségeit és lehetőségeit. Néha tulontul bizik és vakmerő, aztán mintha teljesen visszavonulna, pár évig alig hallunk róla. Ez időben talán kételkedett mindenkiben, kivéve saját talentumának erejében, mert ebben, azt hiszem, mindig biztos volt az első perctől kezdve. Élete tele van színekkel, viharokkal, küzdelmekkel s ime, férfikora delén, ereje virágzásában beérkezik a legnagyobb, legforróbb sikerekhez. És mégis, úgy gondolom, igazi életét e férfiu a reneszánsz idejében élhette volna ki. Van a mi furcsa, félszeg, letört világunkban egy pár ilyen fizikumban és lélekben hatalmas alak és én, ha látom őket, lelkemben mindig tisztelgetek előttük, mint ama félelmetesen gran-

diózus idő egy-egy idetévedt hajtása előtt. Mert az volt az az idő, mikor a világ újra születvén, az ember lelke fiatal, erős, fogékony, elszánt mindenféle skrupulózitástól és aggodalomtól teljesen mentes volt. És ebben az abszolút erkölcsi szabadságban virágozott ki az emberiség minden talentumának teljes fénye, ereje és ragyogása.

Ha most Beöthy Lászlónak emberi portréját akarnák tőlem kérni, igazán nem tudom, hogyan fognék a megrajzoláshoz? Pedig elég sokszor volt szerencsém találkozni és bővebben beszélgetni vele. De azt hiszem, ez a férfi — s ebben megint a reneszánsz típusára ismerek — minden esetben és minden emberrel szemben más és más és főként mindig új és mindig meglepő és izgatón érdekes. Az ilyen emberről nem lehet elmondani, hogy jó vagy rossz, nagylelkű, vagy kegyetlen, mert mint az élet egyik perce nem hasonlatos a másikhoz, úgy az ő karakterképe is minden ember lelkén keresztül másképpen tükröződik vissza. Csak egy változatlan benne: elméjének derűs, egyenletes, kissé ironikus ereje, megvesztegetően kedves modora s előkelő, nagyuri fensőbbsege.

Apai és anyai ágon olyan familiából származott, honnét ezeket a tulajdonságokat, mint örökséget hozhatta magával. Előadásában, magyarázataiban, fejtegetéseiben néha egészen jól meglelem édesapjának, Beöthy Zsoltinak kristálytisza, szabatos, biztos világosságát, azt a ritka, erős judiciumot, mely mint a választóvíz a nemes fémet a nemtelentől, úgy választja el a lényeges dolgokat a lényegtelenektől.

Megletemen előkelő, személytelen előítéletek nélkül való objektivitását az emberekkel, tárgyakkal, társadalmi és politikai viszonyokkal szemben.

Édesanyja — Rákosi Szidi. S Beöthy László a Rákosi-családtól hozta a közvetlenséget, a melegséget, a hatalmas, erős, hihetetlen nagy skálájú temperamentumot, a mindenféle tehetségért való nagy, önkéntelen, impulzív fellángolást. A Rákosi-családból ered az élet iránt való nagy, mohó szeretete, hihetetlen merész, gyors és művészi élnitudása. S az, a mit ebben a családban láttam legerősebben, igenis megvan Beöthy Lászlóban is: a teljes közömbösség minden elvont teória, kifundált rendszer iránt; ellenben hihetetlen érdeklődés az élő, mozgó, forró, eleven élet minden megnyilvánulása iránt. Sokkal inkább kíváncsi az életre, mint a mit a teóriák mondhatnak neki róla. A költők szavait azonban szívesen hallgatja. Ezeknek ugyanis sejtelmük sincs soha arról, a mit beszélnek s így nem lehetetlen, hogy néha ráhibáznak az igazságra. Mindenesetre mulatságosak és érdemes őket meghallgatni. A többi?! Elméletek, rendszerek, ideológiák?! — — Ej, mit, menjünk tovább. Nézzük meg inkább a magunk szemével a titkok titkát, az életet, mely olyan megdöbbentően hasonlít hozzám, hiszen minden lélek prizmája másképpen veri vissza. Minek nézegessem azt, a mit más ember tükre mutat, mikor itt vagyok én, az egész, az ép, az élet minden eshetőségét kiélő, a vele birkózó, a benne diadalmaskodó: Ember

A mit itt elmondtam, azt mind a Rákosiakon figyeltem meg, kiket közelebből és jobban ismerek; mint Beöthy Lászlót. De figyelemmel kísérve e férfiu életét s pályafutását, pontosan még lehet lenni benne az anyai örökségeket.

S ez a kettős örökség — az apai meg az anyai — megfejtői fényes karrierjének. Írásaiban, könyveiben lapozgatva, egészen bizonyos vagyok benne, hogy ha megmarad az irodalomnál, kiváló nagy értéket jelent irodalomtörténetünkben. Am elhagyta első szerelmét s új ösvényt vágott maga előtt. A magyar színészet nagy fellendülése az ő nevéhez fűződik. A melyik színházra rátette a kezét, az azonnal felvirágozott. Szerencséje volt — így mondják. De én azt hiszem, nincs is szerencse. A mit a köznapi nyelven szerencsének hívják, az nem egyéb, mint az élet minden kombinációjával való gyors és biztos bánnitadás.

Ez lehetett Beöthy László szédítő sikereinek titka. És talán még egy. Nagyon szerette a mesterségét és teljes szívvel, lelkevel lelkesedett azért, a mit csinált. Egy kicsit naivan hangzik, de még most is, így megöregedve is vallom és hirdetem, hogy alkotni, építeni csak szeretettel lehet. Hinnünk kell, vagy a mi egyre megy, el kell hivatnunk magunkkal, hogy a mit csinálunk, az az élet legszebb, legfontosabb dolga. Ha nem bírjuk magunkkal elhivatni, kontár munkát fogunk végezni.

A színpad világa maga a sűrített élet,

mintha folyton és mindig csupa oxigént lélegzenénk be. A ki gyöngé legény, nem is állja sokáig. Feléli, kiégi magát. A ki erős, a ki rátermett, a ki odavaló, az tele tüdővel, kéjjel és gyönyörűséggel szivja ezt a sürített vitalitással teli levegőt s teljes odaadással minden vonatkozásában kiéli ezt a furcsa életet, hol az emberek olyan halálos sebet osztogatnak és olyan szerető részvétellel ápolják egymást, hol a legraffináltabb kegyetlenség párosul a gyermekes, naiv önfeláldozással, hol az egymást könnyörtelenül letiprók s az egymást angyali könnyörületességgel fölsegítők olyan kicsi helyre összesűrítve tolonganak, hogy pár méternyi területen pár óra alatt az egész élet perspektíváján keresztül nézhetünk és láthatunk.

A ki ember és világismeretet akar tanulni, annak meg kell ismernie a színpad világát. Nincs ennél jobb és biztosabb iskola. És ez a világ volt Beöthy László világa huszonöt hosszú esztendő óta. És mindig ur és mindig vezető tudott lenni ebben az imponáló és groteszk, ebben a kegyetlen és nagylelkű, ebben a félelmetesen grandiózus és nevetségesen kicsinyes világban. Irányítója, ura, vezetője, parancsolója, egyben szerető barátja, hűséges társa tudott lenni egy egész, keze alatt felnőtt színésznemzedéknek. Annak a kiváló nemzedéknek, mely vezetése alatt s vele együtt dolgozott a magyar művészet, a magyar irodalom, a magyar kultúra diadaláért.

Dánielné Lengyel Laura.